

א. כללי

בפרסום זה מובאים נתונים על משקי הבית ועל המשפחות בישראל בשנים 2001-2002. זהו פרסום שלישי בנושא,¹ הממשיך את המעקב אחר משקי הבית והמשפחות בישראל.

המעקב אחר משקי הבית והמשפחות לאורך זמן הכרחי לאור ההתפתחויות החלות בהם, ולאור המגמות הדמוגרפיות, החברתיות-תרבותיות והכלכליות המשפיעות עליהם ומושפעות מהם. בשנים האחרונות, למשל, יותר ויותר צעירים עוזבים את בית הוריהם כשלב ביניים לפני הקמת משפחה משלהם, יותר ויותר זוגות צעירים עוברים לגור יחד ללא נישואים, גיל הנישואים וגיל הולדת הילד הראשון עולים, וכן חלה עלייה במספר המשפחות החד-הוריות במקביל לעלייה בשיעור הגירושים. הרכב האוכלוסייה והשינויים החלים בו בעקבות עלייה, הזדקנות האוכלוסייה ושינויים בפריון ובתמותה, משפיעים גם הם על מבנה המשפחות ועל הרכב משקי הבית בישראל.

לנושא משקי הבית והמשפחות חשיבות רבה בתחומים דמוגרפיים וחברתיים. המשפחה ומשק הבית מאגדים בתוכם כמה פרטים, השותפים ברמה זו או אחרת בתחומים שונים, כלכליים, תרבותיים וחברתיים (חיסכון והוצאת כספים, דיור, בילוי בשעות הפנאי ועוד). משק הבית והמשפחה שבתוכו הם יחידות חברתיות קטנות, המשפיעות על תהליכים המתרחשים בחברה כולה ומושפעות מהם.

לצורך חקירת הנושא נבנתה טיפולוגיה של המשפחות ושל משקי הבית.² המשפחות חולקו באופן בסיסי למשפחות של זוגות ללא ילדים, זוגות עם ילדים ומשפחות חד-הוריות. משקי הבית חולקו למשקי בית משפחתיים ולמשקי בית לא-משפחתיים; משקי הבית המשפחתיים חולקו למשקי בית שבהם משפחה אחת, משקי בית שבהם משפחה אחת עם אחרים, ומשקי בית שבהם שתי משפחות ויותר.

המקור לנתונים הוא סקר כוח אדם, שבו נחקרים מדי שנה כ-22,000 משקי בית שונים. בעזרת המשתנה יחס קרבה, המציין את קרבתן של הנפשות במשק הבית לנציג משק הבית, ומשתנים דמוגרפיים כמו מין, גיל ומצב משפחתי, נבנו משתנים המאפיינים את מבנה המשפחה ואת סוג משק הבית. עבור כל פרט במדגם אפשר לזהות את הרכב משק הבית ואת מספר הדורות במשק הבית שאליו הוא משתייך. אם הפרט גר במסגרת משפחה, ניתן לזהות גם את מבנה המשפחה ואת מקומו בה (בן זוג, הורה, ילד, אח וכדומה).

במבוא לפרסום זה שלושה חלקים עיקריים:

החלק הראשון עוסק במשקי הבית תוך הצגה היסטורית של מספרם ושל גודלם (מספר הנפשות בהם), ותיאור תמונת מצב עכשווית³ על הרכבם של משקי הבית בישראל.

החלק השני עוסק במבנה המשפחה. חלק זה מתמקד בזוגות ללא ילדים, במשפחות עם ילדים (זוגות עם ילדים ומשפחות חד-הוריות) ובזוגות לא-נישואים החיים יחד (קוהביטציה).

החלק השלישי עוסק במאפייניהן של שתי אוכלוסיות מיוחדות - אוכלוסיית עולי ברית המועצות (לשעבר), שעלו בגל העלייה של שנות התשעים, ואוכלוסיית הגרים בגפם.

¹ קדמו לו הפרסומים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, טיפולוגיה של משקי הבית והמשפחות בישראל 1999, פרסום טכני מס' 73, ירושלים, תשס"ג-2002; הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משקי בית ומשפחות: תכונות דמוגרפיות 1999-2000 על-פי סקרי כוח אדם, פרסום מס' 1224, ירושלים, תשס"ה-2004.

² ראה פרק ג. ליתר פירוט של הטיפולוגיה ושל אופן בניית המשתנים ראה: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, טיפולוגיה של משקי הבית והמשפחות בישראל 1999 פרסום טכני מס' 73, ירושלים, תשס"ג-2002.

³ הנתונים מתייחסים לשנת 2002, אלא אם כן צוין אחרת.